Konflikter i middelalderen og i dag

Professor Hans Jacob Orning
Universitetet i Oslo

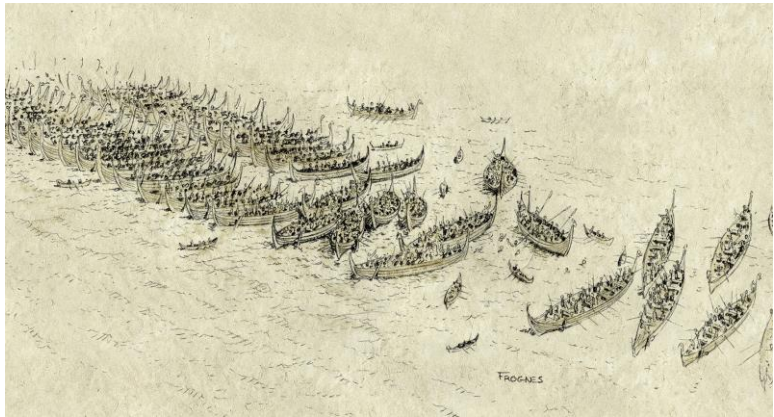

Fagfornyelsen – innspelsrunde skisser til læreplanar i samfunnsfag, geografi og historie

2. KOMPETANSEMÅLENE SKAL FORDELES PÅ VG2 OG VG3

KRIG OG STAT

- Beskrive hvordan og hvorfor stater til ulike tider har underlagt seg landområder og hvordan befolkningen der har forsøkt å styrke sine rettigheter eller å frigjøre seg
- Undersøke bakgrunnen for sentrale kriger og konflikter i ulike perioder
- Diskutere hvorfor bakgrunnen for samme krig eller konflikt kan fremstilles forskjellig
- Gjøre rede for hvordan ideologier og tankesett har bidratt til undertrykkelse, terror og folkemord

KRIG OG FRED

- Undersøke fredsslutninger fra ulike perioder og vurdere den historiske konteksten de ble til i og i hvilken grad de bidro til å skape fred, samarbeid og forsoning
- Forklare hvordan mennesker i krigssituasjoner hadde ulike handlingsrom og tok ulike valg, og diskutere hvilke konsekvenser det fikk for dem.

KRIG UTEN HISTORISKE LINJER

The Nordic ‘civil wars’ in the High Middle Ages from a cross-disciplinary and comparative perspective

Hans Jacob Orning and Jón Viðar Sigurðsson

Project funded by Research Council of Norway
and Centre for Advanced Studies

Our hypotheses:

“Civil wars” should be studied as regional conflicts and not as national ones

“Civil wars” were not particularly destructive or chaotic

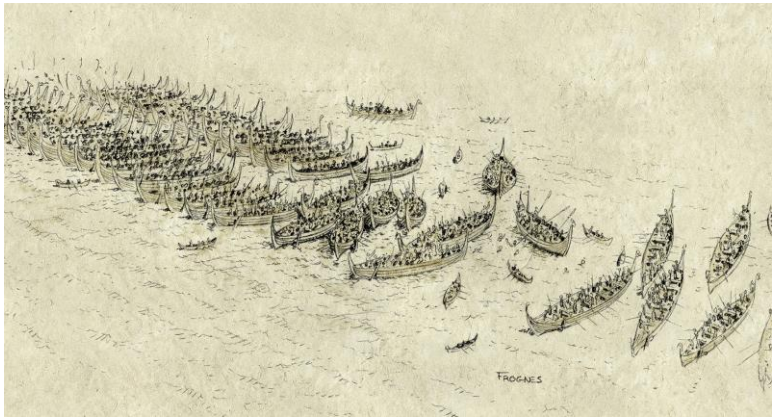

Definisjon borgerkrig

- *Civil war* = "armed combat within the boundaries of a recognized sovereign entity between parties subject to a common authority at the outset of the hostilities." (Stathis Kalyvas, *The Logic of Violence in Civil War*, Cambridge 2006)

Borgerkrigene: en nasjonal/dynastisk krig

- 1130-60: borgerkrig (særlig 1134-39)
  - Magnus blinde, Harald Gille
  - Haraldssønnene
- 1160-1208: krig mellom fastere partier
  - Magnus Erlingsson, kong Sverre
  - Birkebeinere og baglere
- 1208-40: opprør
  - Ribbunger
  - Skule Bårdsson
- 1240-1319: «storhetstid»
  - Håkon Håkonsson, Magnus Lagabøte, Håkon 5.

Mary Kaldor: New wars

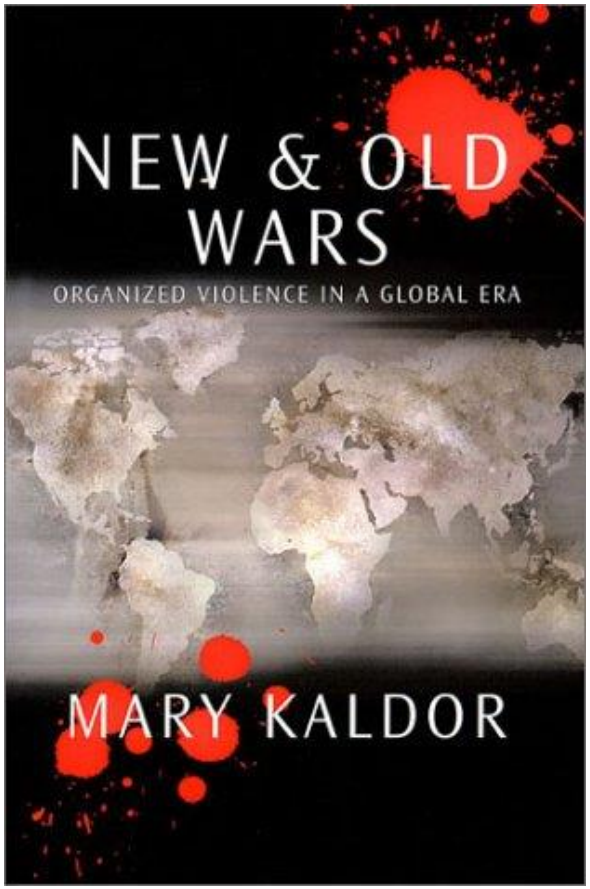

- erosion of state level
- kriger er lokale og globale

Anti-Clausewitz: mot skiller mellom

- indre og ytre krig
- krig og fred
- soldater og sivile
- soldater og kriminelle

- Mary Kaldor, *New and Old Wars* (Stanford 1999)

«Borgerkriger» i Skandinavia som «new wars»?

- 1. nasjonal dimensjon
- 2. transnasjonal dimensjon

A. Paralleller Europeisk krig?

Iceland c 1220-64

Norway c 1160-1240

Sweden c 1150-1250

Denmark c 1130-60
c 1242-64

England 1135-54

France c 900-1100

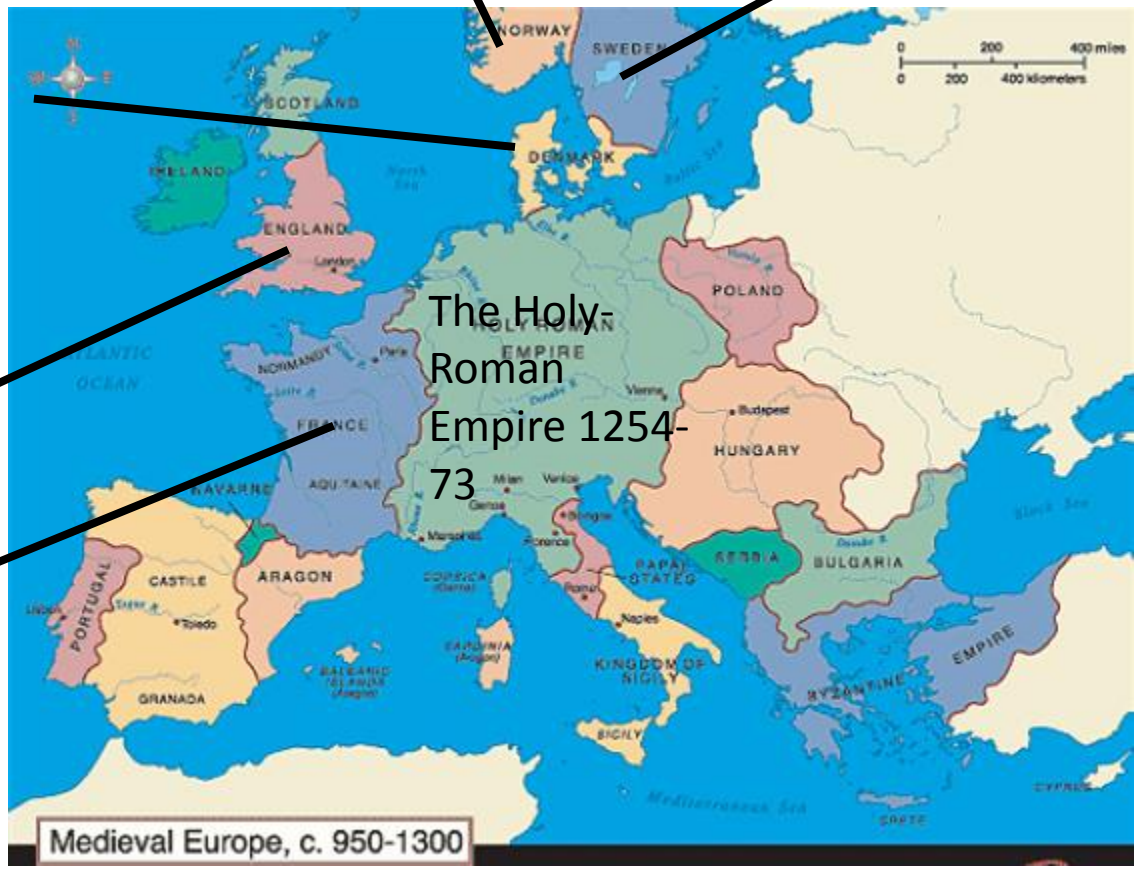

The Holy-Roman Empire 1254-73

B. Forbindelser
Skandinavia, ca.1100

Skandinavia, ca. 900
ISLAND
Nordkalotten
NORGE
”norsk” aktivitet:
Vesterhavsøyer
Atlanterhavet
Nordsjøen
SVERIGE
Kaupang
Birka
SKOTTLAND
Iona
Skagerrak,
Kattegat
Østersjøen
Novgorod
Lindisfarne
IRLAND
Dublin
DANMARK
”svensk” aktivitet:
Øst-Europa
York
ENGLAND
Hedeby
London
”dansk” aktivitet:
Vest- Europa
Dorestad
Kijev
Paris
Nantes
Noirmoutier
FRANKERRIKET
Luna
Svartehavet
Konstantinopel

Heimskringla: Magnus den gode og Svein Estridsson

- Våren efter [1036] bød begge kongene ut leidang, og ryktet gikk om at de ville begge legge til strid ved Elven. Men da flåtene nærmet seg hverandre, sendte lendmennene i begge hærene bud til sine frender og venner og foreslo forlik mellom kongene. Siden de begge var unge og ennå ikke voksne, ble riksstyringen ivaretatt for dem av stormenn som i begge landene var blitt valgt til dette, og nå ordnet det seg slik at det ble avtalt et forliksstevne mellom kongene. Deretter møttes de selv og drøftet forlik, og forliket kom i stand på den måten at kongene sverget hverandre brorskap og satte fred seg imellom så lenge de begge levde, og hvis en av dem døde sønneløs, skulle den som levde lengst, arve land og folk etter ham. De tolv beste menn i hvert rike sverget sammen med kongene på at de skulle holde dette forliket så lenge noen av dem var i live. Deretter skiltes kongene, og hver reiste hjem til sitt rike, og dette forliket holdt de så lenge de levde (Íslenzk fornrit XXVIII : 12-13).

Skandinavia, ca.1100

«Borgerkriger» i Skandinavia som «new wars»?

- 1. nasjonal dimensjon
- 2. transnasjonal dimensjon
- 3. lokal / regional dimensjon: nettverk

Danmark: Svend Estridsson

Table 2: Sven Estridsen's descendants.

Descendants of Svend Estridsen (KD)
(Danish kings in bold type)

Sven, son of Knud the great's sister Estrid, † 1074 (all children illegitimate?)

Harald Hen (KD † 1080

Knud (KD † 1086

Oluf Hunger' (KD) † 1095

Sven
† 1104
Henrik Skadelår
† 1134
= Ingrid (S)
several sons, e.g. Magnus
† 1161

Erik Ejegod (KD) 1103

Harald Kejse † 1135
= Ragnhild (N)
several sons, e.g.
Bjørn Jernside † 1135
= Katarina (S)
Kristina = Erik
(KS) † 1160
(KS) † 1196

Knud Lavard † 1131
= Ingeborg (S+R)
Valdemar I (KD) † 1182
= Sofia (R+P)
Knud VI (KD) † 1202,
Valdemar II (KD)
† 1241

Erik Emune (KD)
† 1137
= Malmfrid (S+R)
Sven Grathe (KD)
† 1157 = Adela (G)

Ragnhild
= Håkon
Erik Lam
(KD) † 1146
= Liutgard (G)

Niels (KD) † 1134
= 1. Margareta (S)
= 2. Ulvhild (N)
(1.) Magnus (KS)
† 1134 = Richissa (P)
Knud (KD) † 1157
= dau. of Sverker I
(KS) † 1156

Norge: Descendants of Magnús berfættr

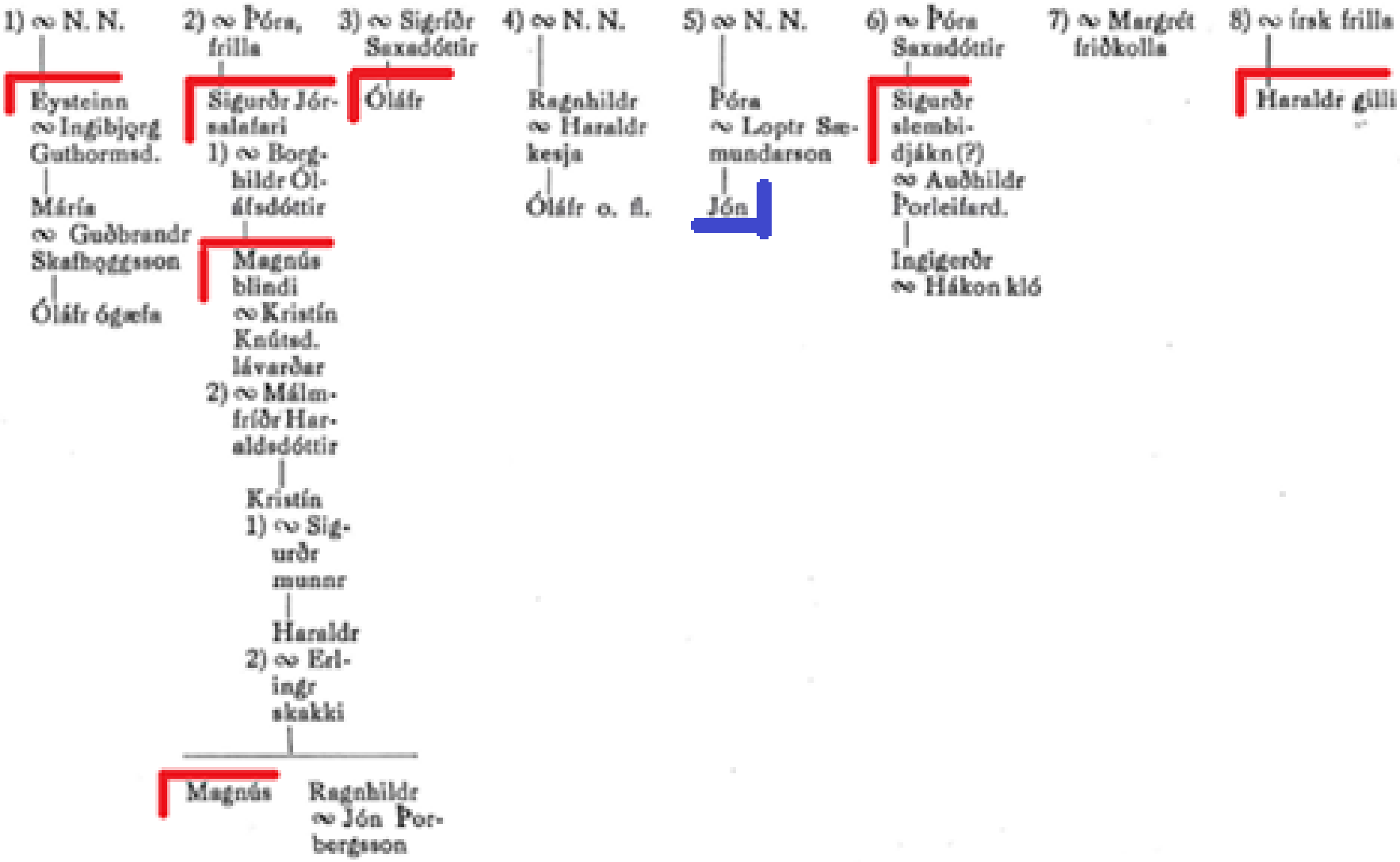

Norge: Descendants of Haraldr gilli

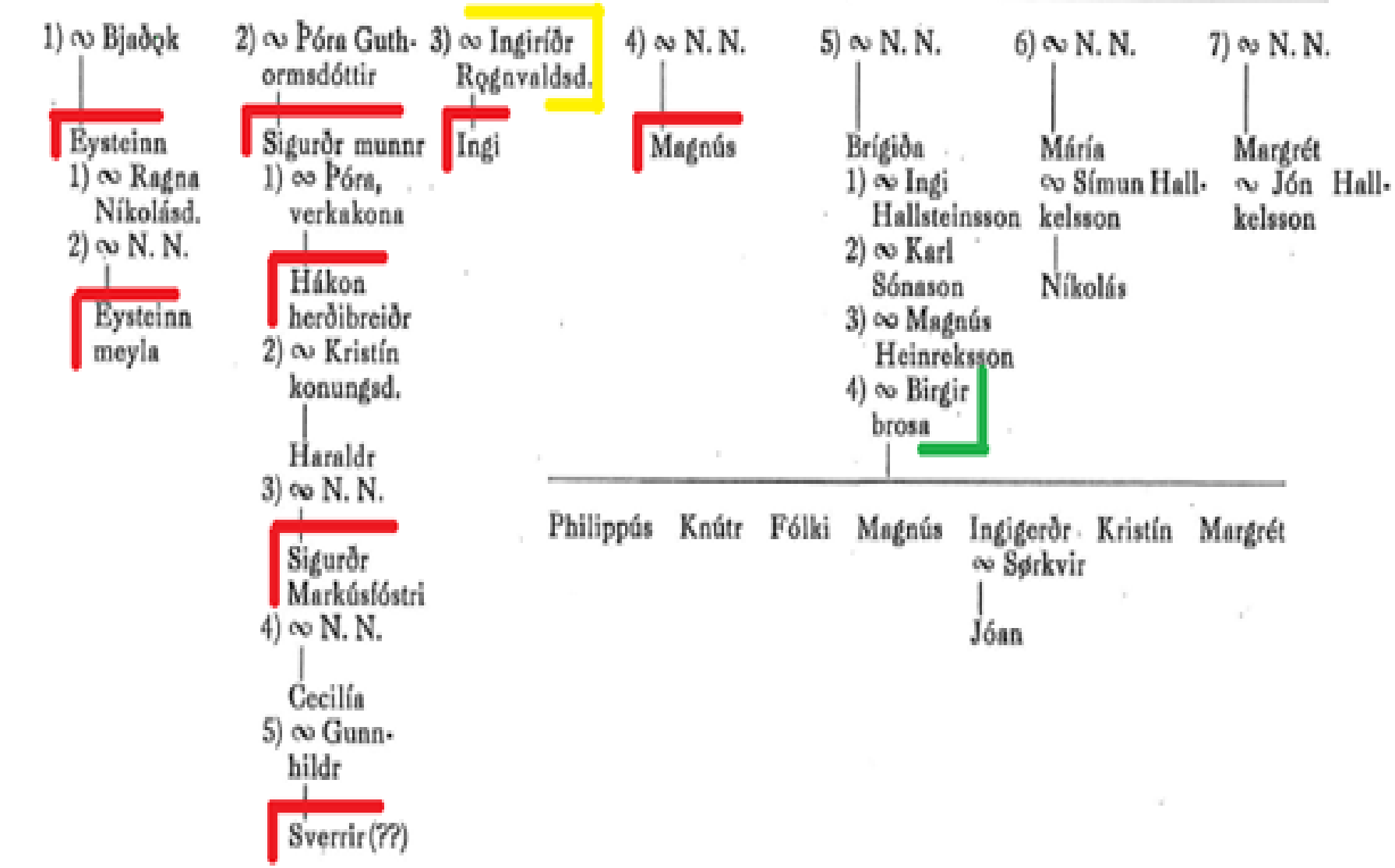

Sverige: Inge Stenkilsson

Descendants of Stenkil (1)

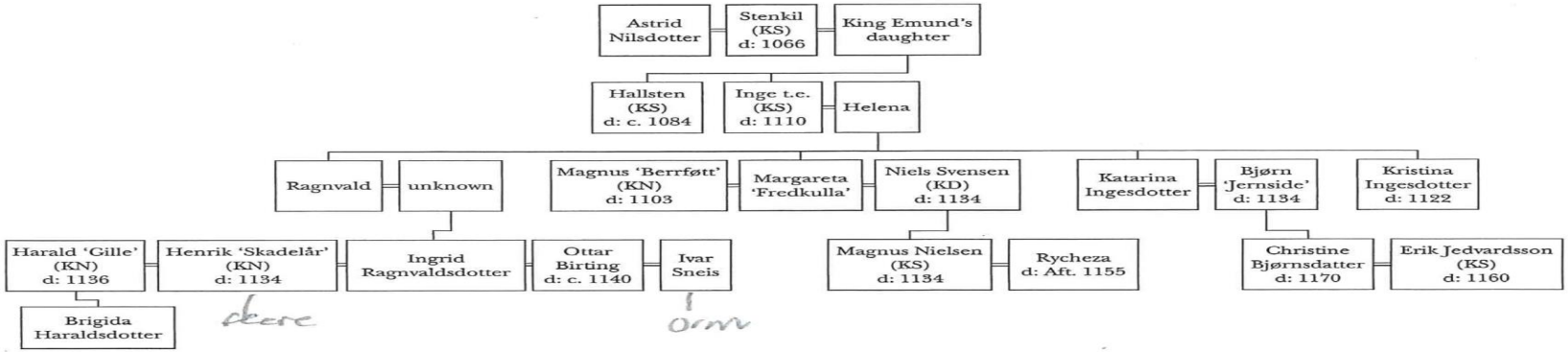

Descendants of Stenkil (2)

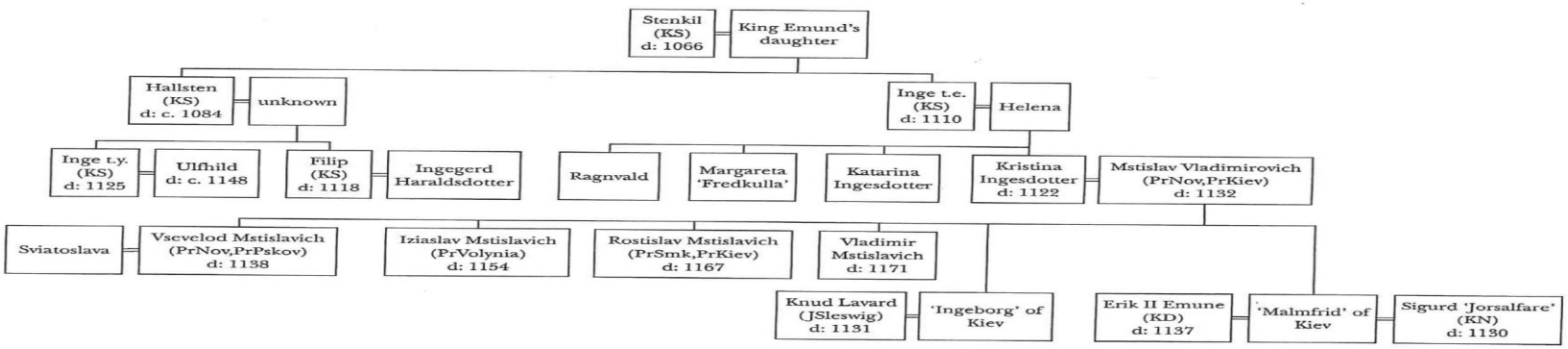

Kiev - Polen

I Kiev

Vladimir
|
Mstislav
= Kristina (S)
|
Ingeborg
= Knud Lavard (D)
|
Valdemar KD 1157–82
= Sofia (R)
|
Knud VI Valdemar II

Malmfrid
= 1. Sigurd Jorsalfar KN 1103–30
2. Erik Emune KD 1134–37
(1) Kristina, mother of Magnus Erlingsson, KN 1161–84
(2) Sven Grathe KD 1146–557

II Poland – and Minsk

Boleslaw III
|
Richissa
=

1. Magnus Niels' son	KS c. 1130–34
2. Volodar of Minsk	
3. Sverker I	KS c. 1132–56
(1) Knud	KD 1147–57
(2) Sofia = Valdemar	KD 1157–82

Table 5. Scandinavian descendants of Slavonic rulers.

inside Russia strongly affected the marriage strategies of Scandinavian rulers (see Table 5).[41]

Kvinner som utgangspunkt

Ulvhild (N) † c. 1150	=	1. Niels	KD 1104–34
		2. Sverker I	KS c. 1130–56
		(2): Johan, Sune, Ingegerd, Karl	KS 1161–67
		Helena (?) = Knud, Magnus' son	KD 1147–57
Margareta (S) † c. 1130	=	1. Magnus Berrføtt	KN 1093–1103
		2. Niels	KD 1104–34
		(2) Magnus = Richissa of Poland	KS c. 1130–34
Richissa (P) † ?	=	1. Magnus, Niels' son	KS c. 1130–34
		2. Volodar of Minsk	
		3. Sverker I	KS c. 1132–56
		(1) Knud	KD 1147–57
		(2) Sofia = Valdemar	KD 1157–82
Malmfrid (R+S) † ?	=	1. Sigurd Jorsalfar	KN 1103–30
		2. Erik Emune	KD 1134–47
		(1) Kristina = Erling Skakke (N) Magnus Erlingsson	KN 1161–84
		(2) Sven Grathe	KD 1146–57
Ingrid (S) † ?	=	1. Henrik Skadelår (D) † 1134	
		2. Harald Gille	KN 1130–36
		3. Ottar Birting (N)	
		4. Arne of Stoureim (N)	
		(1) Magnus † 1161	
		(2) Inge Krokrygg	KN 1136–61
		(4) Nikolas, bishop of Oslo, † 1225	

Table 6: Important women.

Brigida

«Borgerkriger» i Skandinavia som «new wars»?

- 1. nasjonal / dynastisk dimensjon
- 2. transnasjonal dimensjon
- 3. lokal / regional dimensjon

> Politikk er ikke institusjoner, politikk er nettverk

- 1. nettverk er ikke territorielt avgrenset (herredømme over personer)
- 2. nettverk er ikke stabile: slektskap, allianser, patron-klientforhold

Gruppedannelse:

Evans-Pritchard: *The Nuer*

Segmentary oppositions

"there is… always a contradiction in the definition of a political group, for it is a group only in relation to other groups."

structure, and the letters in the diagram represent persons from whom the clan and its segments trace their descent and from whom they often take their names. There must be at least twenty such clans in Nuerland, without taking into account numerous small lineages of Dinka origin.

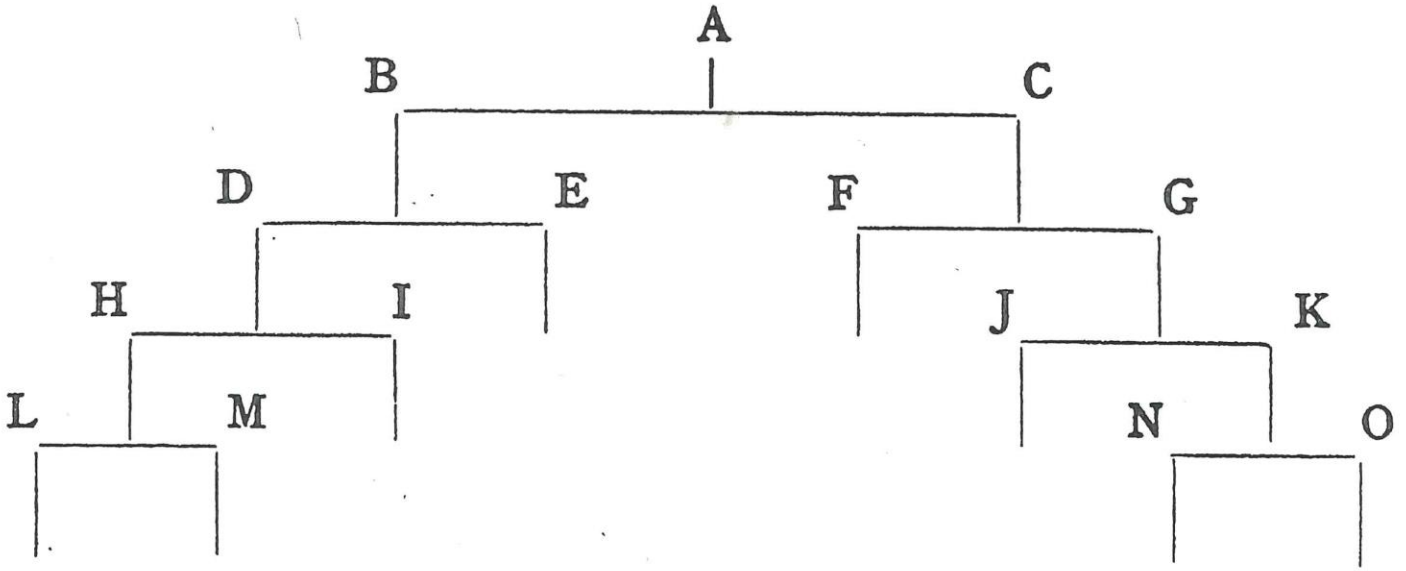

Böglunga sögur: birkebeinere og baglere 1202-08

A. «Nasjonal» konflikt
B. Gruppekonflikt
C. Nordisk konflikt

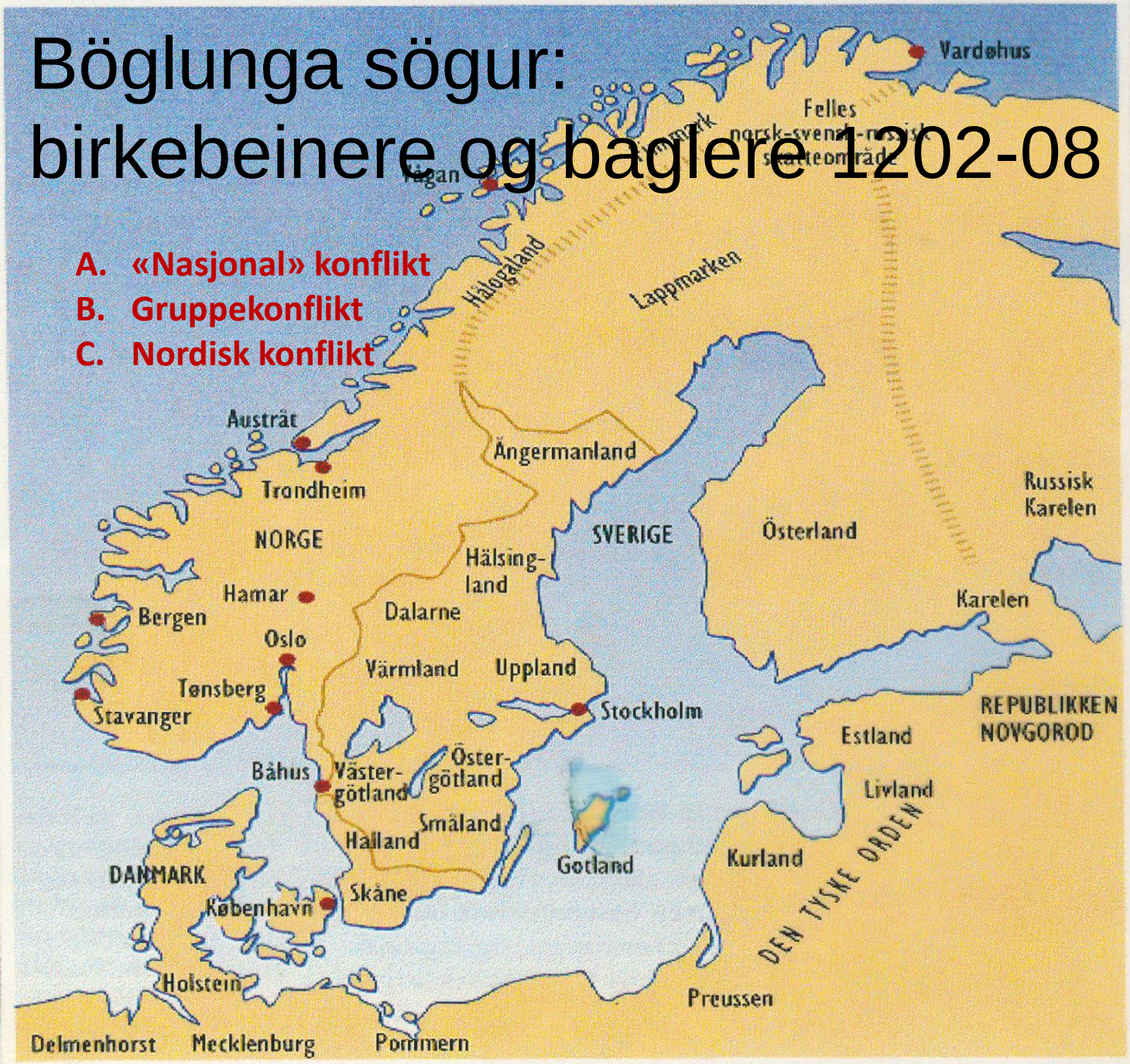

The Nordic ‘civil wars’ in the High Middle Ages from a cross-disciplinary and comparative perspective

Jón Viðar Sigurðsson and Hans Jacob Orning

Project funded by Research Council of Norway
and Centre for Advanced Studies

Our hypotheses:

“Civil wars” should be studied as regional conflicts and not as national ones

“Civil wars” were not particularly destructive or chaotic

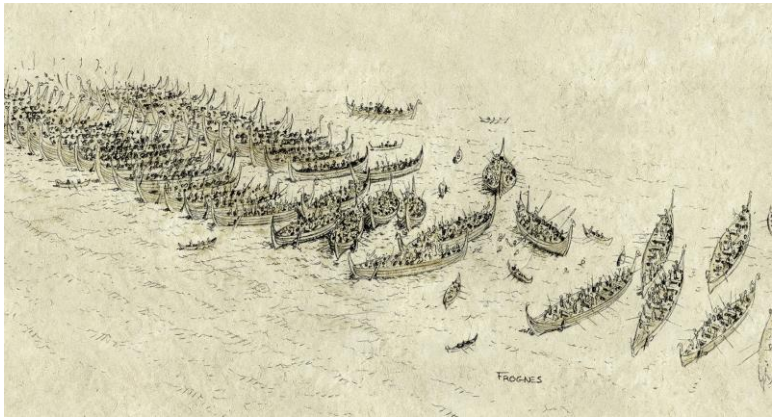

”Borgerkrigene” som anarki

NORGE:
Theodoricus Monachus:
uverdig ville det være å gi videre til etterslekten minnet om alle de forbrytelser, drap, falske eder og frendemord som da fant sted. Folket vanæret hellige steder, gudsforakten spredte seg, munker og legfolk ble ranet, kvinner tatt til fange, og det skjedde en rekke andre udåder som det ville føre for langt å regne opp her. Alt dette fløt sammen som i en rennesten etter at kong Sigurd var død.

DANMARK:
Roskildekrøniken:
Men den gamle fjende, som altid ligger skjult under dække og altid misunder de retfærdiges gerninger, såede en så stor splid blant Danerne, at der ikke har været nogen større prøvelse for gejstlighed og folk siden kristendommen slog rod i Danmark.

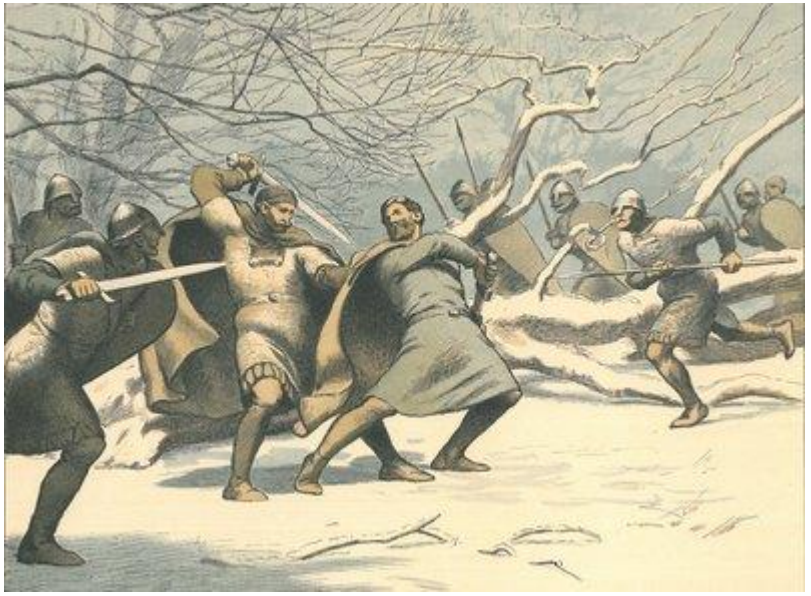

De norske borgerkrigene som anarki

Nyere Frostatingslov: “kor stor og mangfaldig skade dei fleste menns ætter i landet har hatt av manndrap og avretting av gode menn, noko som har vore meir vanleg her i landet enn i dei fleste andre land.” (F 1)

Landsloven: ”den store vildfarelsens taake som største delen av dette lands folk saa harmelig har vært blindet av.”

Man så “med skrekk tilbake på det vilkårlighetens herredømme man var sloppet fra,” fordi det viste “hvor store farer som lå i ættesamfunnets frihet til hevn”. Løsningen lå i “å søke frelse i en sterkere statsdannelse.” (Fredrik Paasche, *Kong Sverre*)

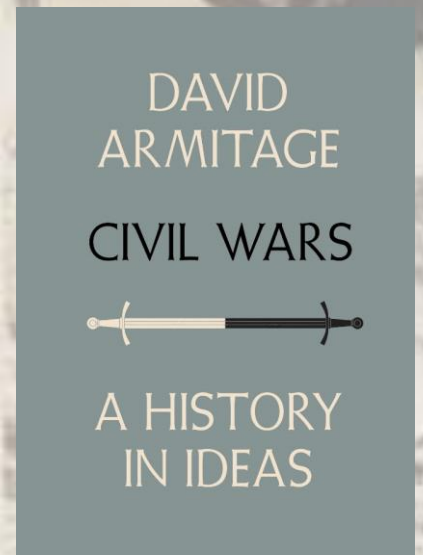

“Nå frykter verken lærde eller ulærde Gud eller gode menn. Snarere lever nå enhver som han lyster under lovløs ordning.” (Håkon Sverresson 1202, Knut Helle, Under konge og kirkemakt)

MOT ANARKI 1: maktbalanse
Multiparty conflicts

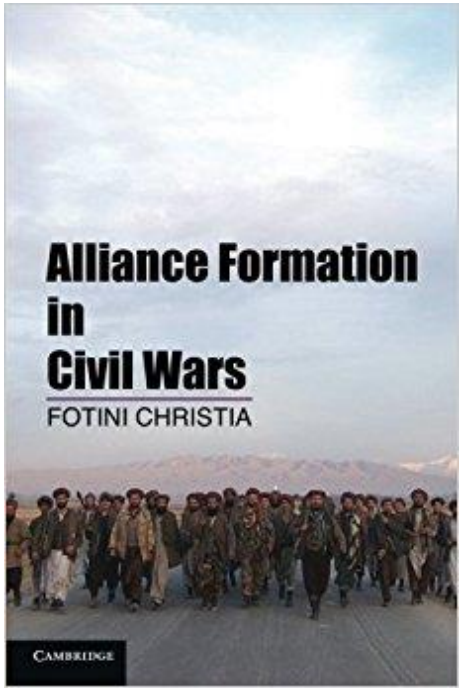

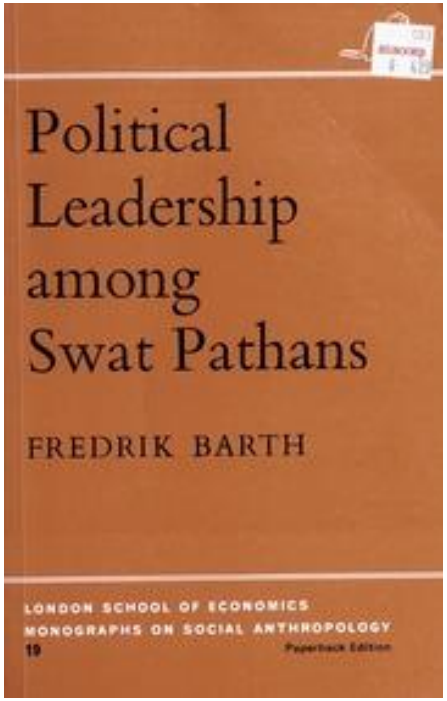

Prinsipp 1: alle støtter den de tror vil seire = maktkonsentrasjon

Prinsipp 2: ingen vil være en minoritet blant vinnerne = maktbalanse

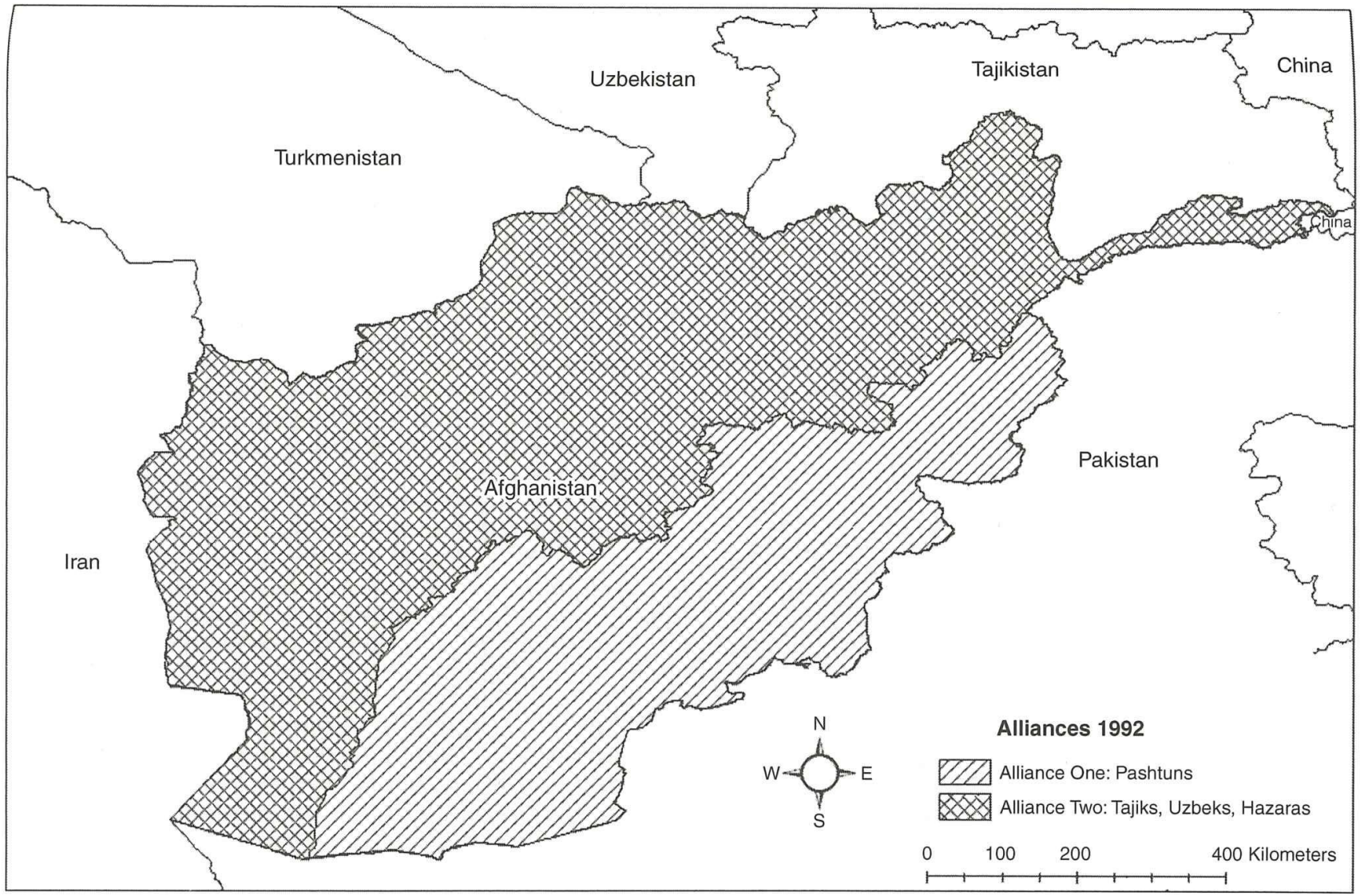

MAP 3.1. Afghanistan Alliances, 1992

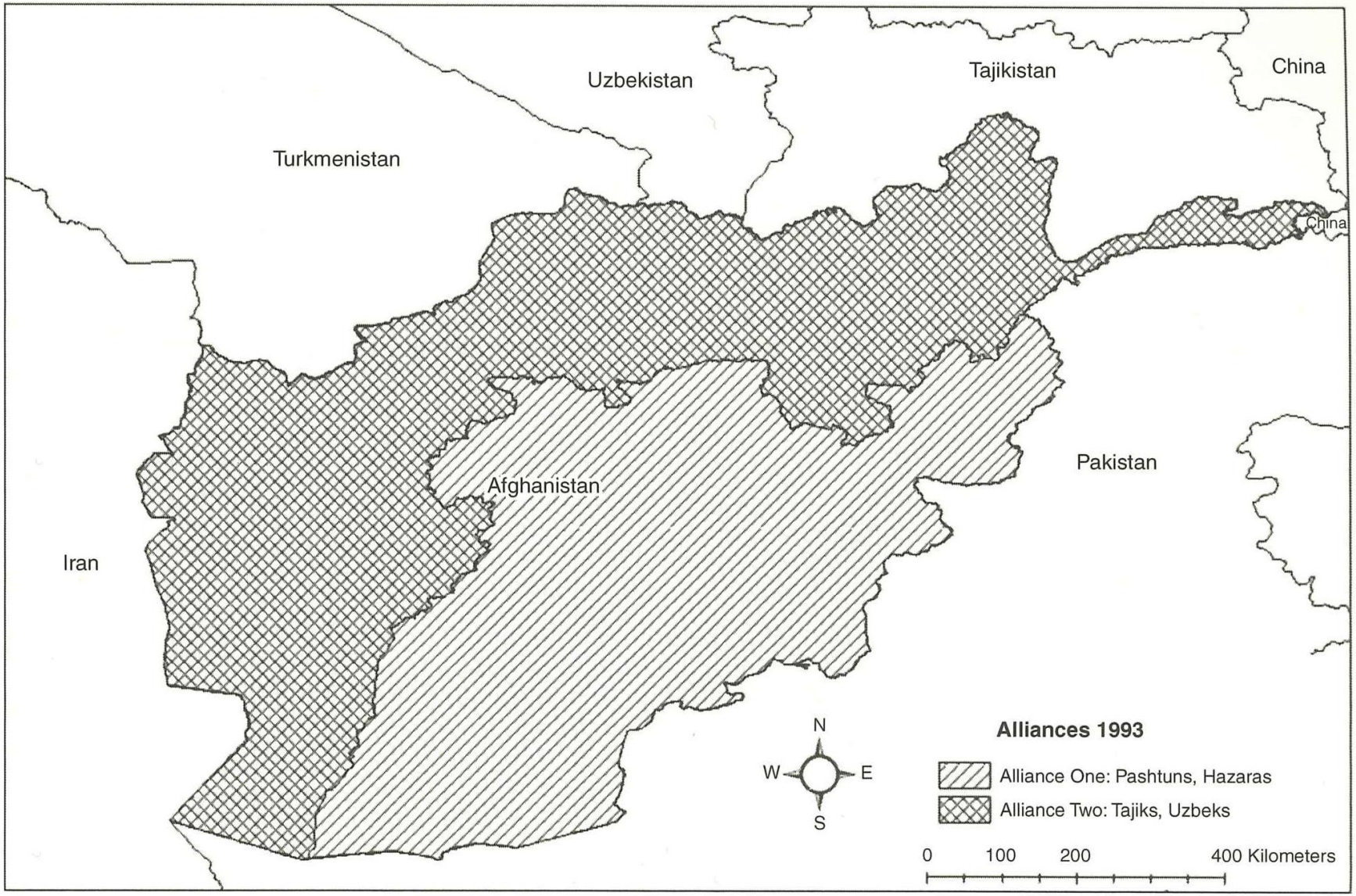

MAP 3.2. Afghanistan Alliances, 1993

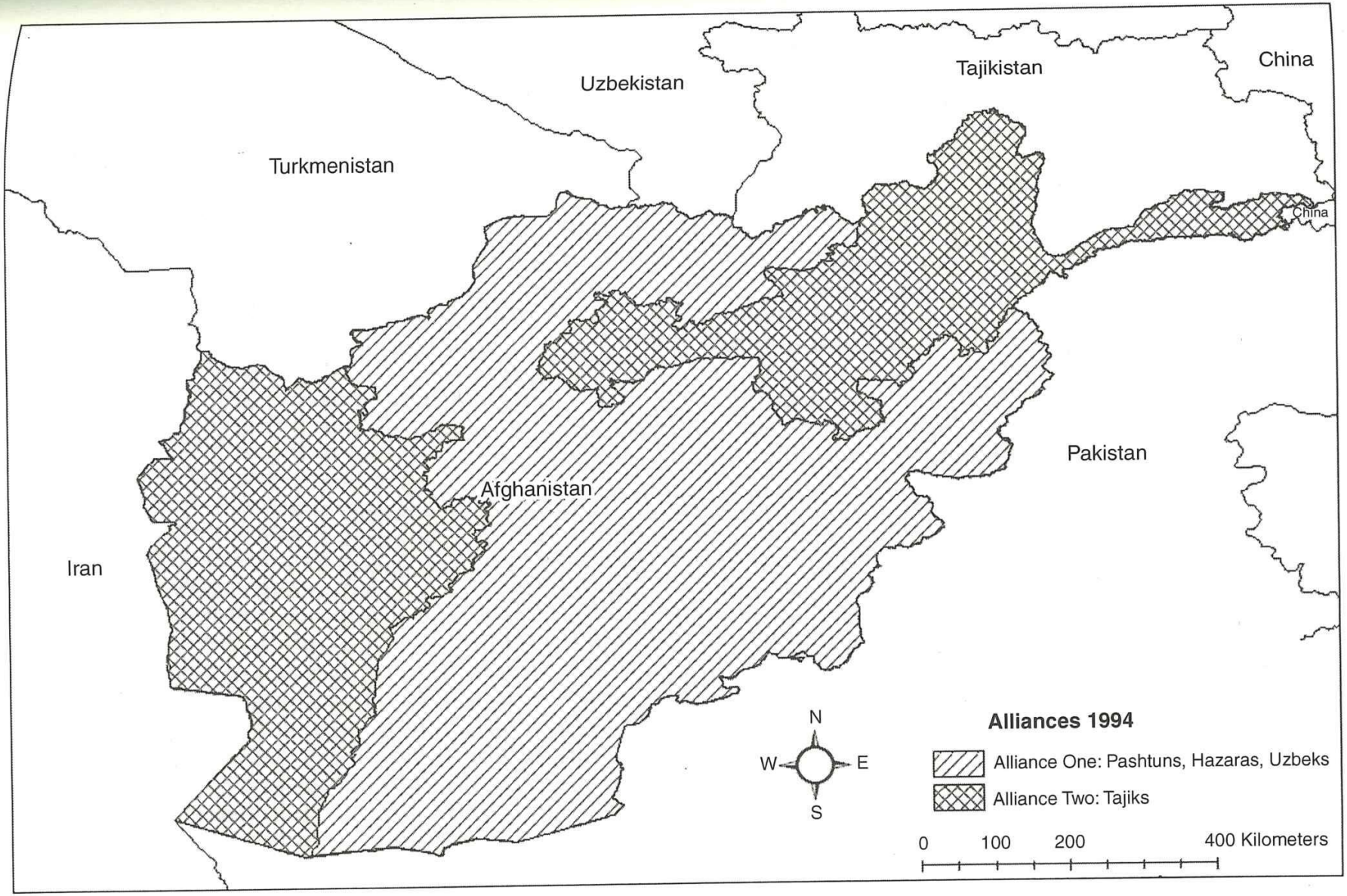

MAP 3.3. Afghanistan Alliances, 1994

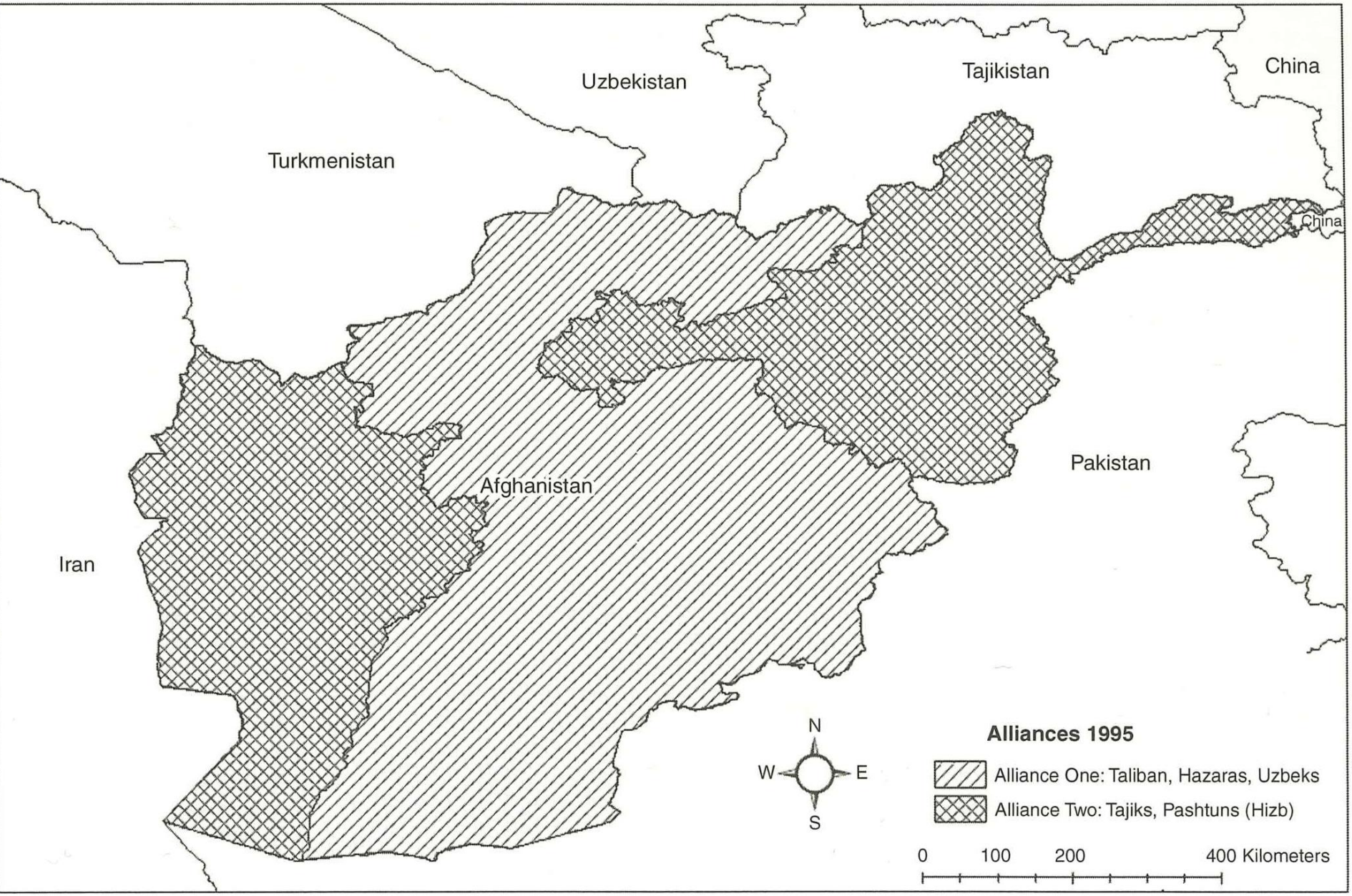

MAP 3.4. Afghanistan Alliances, 1995

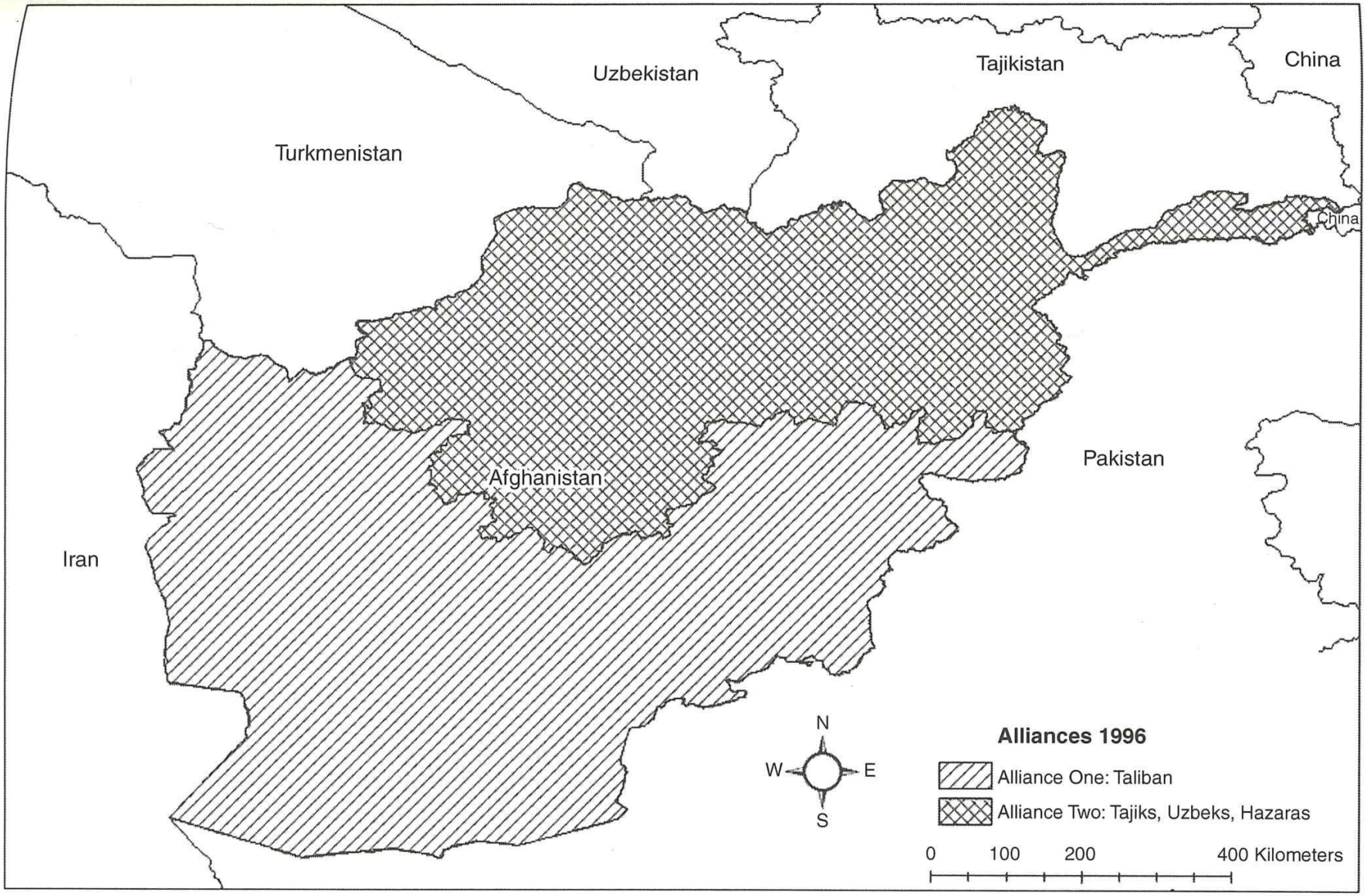

MAP 3.5. Afghanistan Alliances, 1996

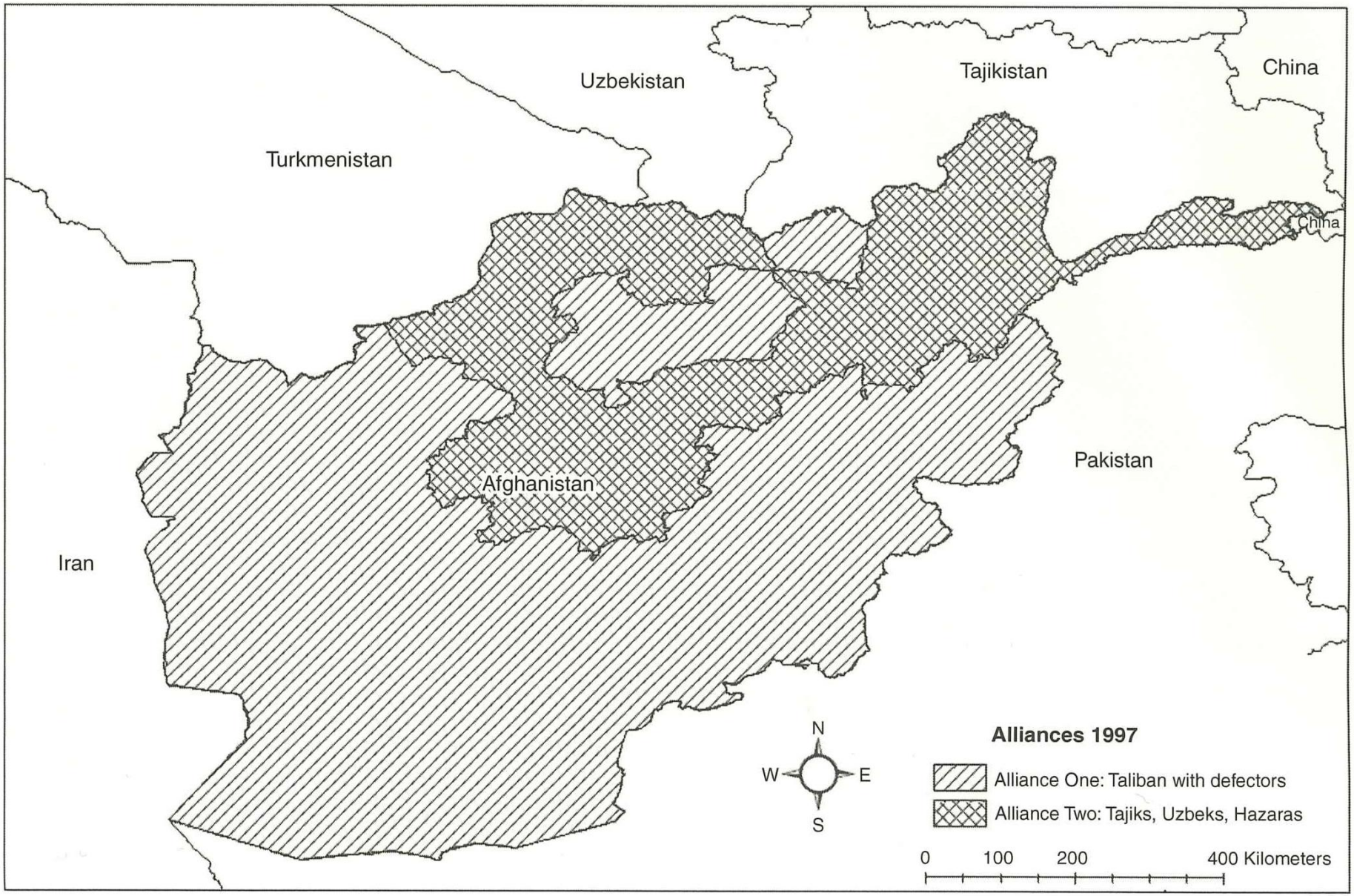
Uzbekistan
Tajikistan
China
Turkmenistan
China
Afghanistan
Pakistan
Iran
N
W
E
S
Alliances 1997
Alliance One: Taliban with defectors
Alliance Two: Tajiks, Uzbeks, Hazaras
0
100
200
400 Kilometers

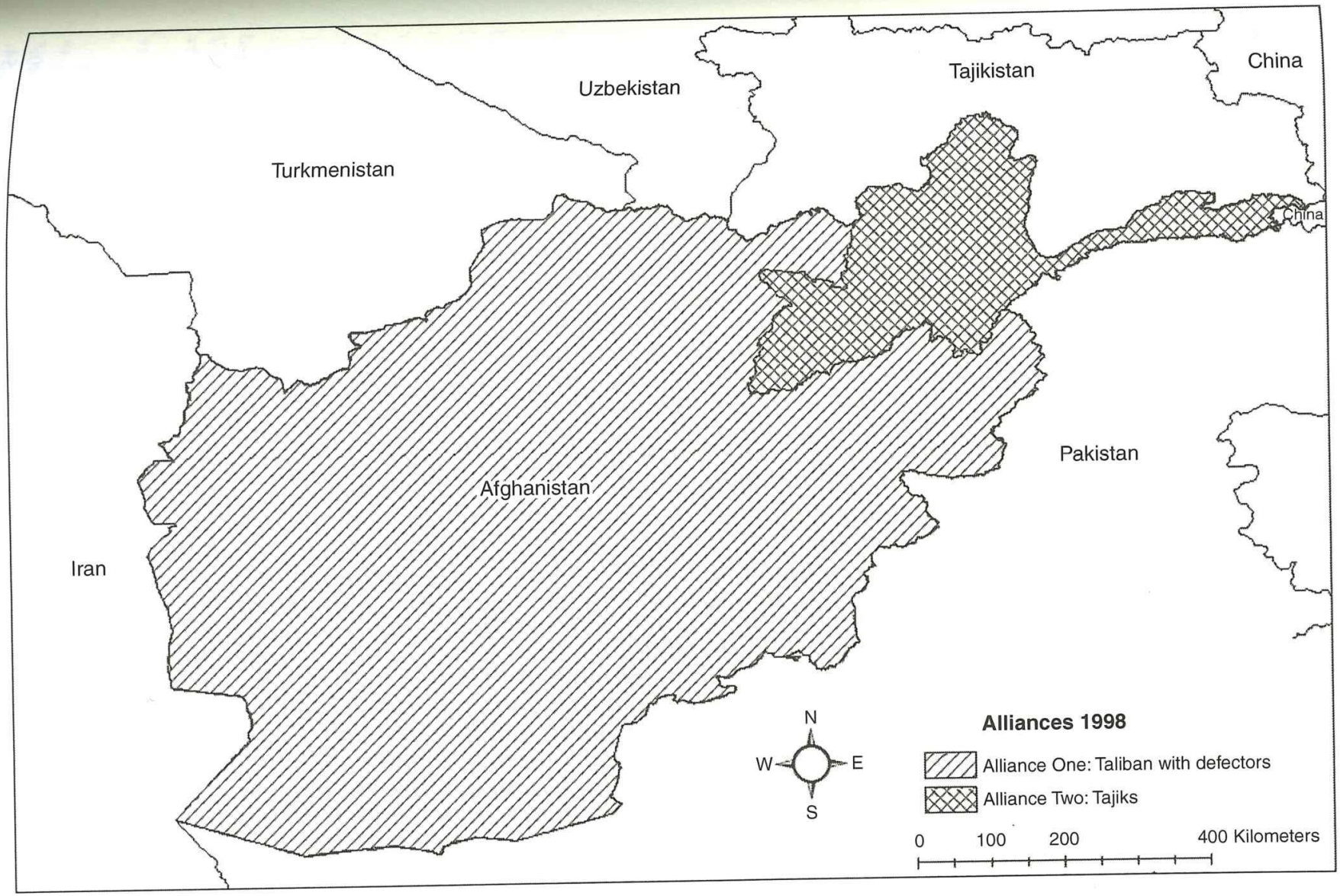

MAP 3.7. Afghanistan Alliances, 1998

Böglunga sögur: birkebeinere og baglere 1202-08

Strategi 1: forsøke å eliminere motpart

Problem med eneherredømme:
1. vanskelig å oppnå: skip, borger, slag / overrumpling
2. vanskelig å opprettholde: motstander gerilja eller søke utenlandsk støtte

Strategi 2: konsolidere sin del - maktbalanse

MOT ANARKI 2:
Orden uten stat

MOT ANARKI 2:
Orden uten stat

DAGENS Guinea Bissau

A. Perioder med krig

- Uavhengighetskrig 1963-74
- Borgerkrig 1998-99

B. Constant crisis

- Krise ikke unntak (gresk “krisis”: turning point, rupture)
- Krise som endemisk, som kontekst

Henrik Erdman Vigh 2008, Crisis and Chronicity: Anthropological Perspectives on Continuous Conflict and Decline. *Ethnos* 72, 2008, 5-25.

Guinea-Bissau: you must stay attentive

- Dario, former Aguenta militiaman: “This is what does not work in this country (*es ki ka bali na es terra*). This type of confusion, you see? […] Even us we do not know what is going on. No one! We live here but we do not know. There is nothing here only this kind of shit. Bissau is tiresome; you waste your time just [being] preoccupied.”
- *Bu ten ku fica attentivo*, ‘you must stay attentive,’ people say as a general rule of thumb to living in Bissau

Middelalder: ‘you must stay attentive’, eller ‘spielregeln’?

Konflikter i middelalderen og i dag

«Krig» angir en snever måte å forstå konflikt på, fordi den forutsetter stater:

- Krig mellom eller innad i stater
- Krig (og kriminalitet) som motsats til fred

Dette ekskluderer forståelse av konflikter i andre typer samfunn:
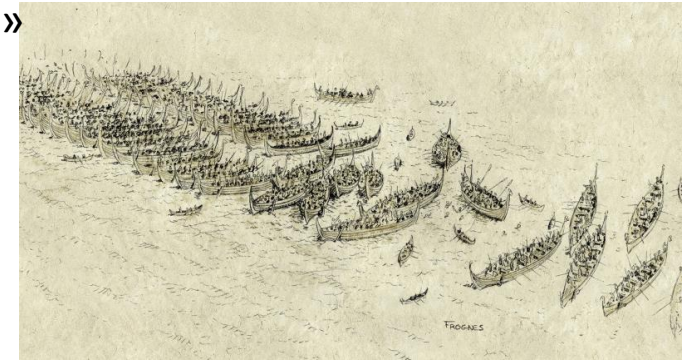
- Konflikter foregår på tvers av territorier, fordi mennesker er bundet til (og mot) hverandre, ikke til monark
- Konflikter er del av det normale, og derfor ikke kaotiske men det motsatte: bidrar til å regulere samfunn
- De aller fleste mennesker gjennom historien har legitimt kunnet være «kriminelle» (uten at det innebærer at samfunnet var regelløst) – kanskje var de bare litt mer «på hugget»